

חודש האביב

היום אתם יוצאים בחודש האביב: (שמות פרק יג ד).¹

את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות פאָשר צויתך למועד חודש האביב כי בו יצאת ממצרים ולא יראו פני ריקם: (שמות פרק כג טו).²

שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלהיך כי בחודש האביב הוציאתך ה' אלהיך ממצרים לילה: (דברים טז א).³

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה טז – חודש כשר וראוי

"היום אתם יוצאים בחודש האביב" (שמות יג ד). שאין תלמוד לומר "חודש האביב",⁴ אלא חודש שהוא כשר לכם, לא חמה קשה ולא גשמים. וכן הוא אומר: "מושיב יחידיים ביה מוציא אסירים בכושרות" (תהלים סח ז), שאין תלמוד לומר "בכושרות". מה תלמוד לומר "בכושרות": אלא חודש שהוא כשר לכם לא חמה קשה ולא גשמים.⁵

ספרי דברים פרשת דברים פיסקא ב – היום יוצאים והיום נכנסים

רבי בניה אומר: אילו זכו ישראל, ליום אחד⁶ היו נכנסים לארץ ישראל, שנאמר: "היום אתם יוצאים בחודש האביב: והיה כי יביאך ה' אלהיך אל ארץ הכנעני והחתי והאמורי וכו'" (שמות יג ד-ה) - מיד.⁷

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה ב – שיבוא אביב בזמנו

"ראשון הוא לכם לחדשי השנה", למה נאמר? לפי שהוא אומר: "שמור את חודש האביב ועשית פסח" (דברים טז א) - שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח שיבוא אביב בזמנו. הא כיצד? עבר את אדר שיבוא אביב בזמנו. הרי שעברו את אדר ולא בא אביב בזמנו, שומעני יעברו את ניסן? היה ר' ישמעאל אומר: הא אם אמרת כן,

¹ כך ביציאת מצרים עצמה, אבל מקריאת פרק יג נראה שהדברים כבר מכוונים לדורות. ראו פירוש רש"י על הפסוק: "בחודש האביב - וכי לא היו יודעין באיזה חודש? אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחודש שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים. וכן הוא אומר (תהלים סח ז) מוציא אסירים בכושרות, חודש שהוא כשר לצאת". וזה ציטוט ממכילתא דרבי ישמעאל שנראה עוד להלן.

² בפרשת משפטים נזכרים לראשונה שלושת הרגלים כסדרם. וכך גם בפרשת כי תשא כתריס מפני עבודה זרה והתבוללות בעמי הארץ, ככתוב בשמות לד יח שחזור כמעט במדויק על הפסוק בשמות כג: "את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות פאָשר צויתך למועד חודש האביב כי בחודש האביב יצאת ממצרים".

³ בספר דברים משה חוזר ומצווה על המועדות (רק שלושת הרגלים נזכרים בספר דברים) ומזכיר את הקשר של הפסח לחודש האביב. ראו פירוש אבן עזרא על הפסוק: "את חודש האביב נקרא כן, בעבור שהיה בו אביב בצאתם ממצרים". ולפני שניסחף ל'אביב' במובן הרחב של הטבע ועונת השנה, ראו פירוש בכור שור על הפסוק: "חודש האביב: חודש שיש בו אביב של תבואות של שעורים, כמו "כי השעורה אביב". וכך גם חזקוני שם: "שמור - המתן. את חודש האביב, חודש ניסן נקרא חודש האביב על שם שהתבואות שנקראו אביב מתבשלות בו והם שעורים, כדכתיב כי השעורה אביב". האזכור הראשון של המילה "אביב" במקרא הוא הקשר למכת הברד בה השעורה לקתה משום שהיא מקדימה להבשיל. מצרים לקו באביב ובני ישראל יצאו באביב. והשעורה היא סמל האביב שמכאן ואילך נתחשב בה כמסמלת את תקופת האביב.

⁴ אין לקרוא את "חודש האביב" כפשוטו, כציון גרידא של המועד בלוח השנה. חייב להיות ל"חודש האביב" משמעות נוספת. ראו איך רש"י (מובא בהערה 1 לעיל) כותב: "וכי לא היו יודעים באיזה חודש?"

⁵ ומדרש מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות יג ד מוסיף עוד "כושרות: במעשה כשרים שבהן אלו אברהם יצחק ויעקב. דבר אחא: זה משה אהרן ומרים". אך נחזור לעיקר הדרשה של החודש הכשר, ממנה לקח רש"י את פירושו (ראו הערה 1 לעיל). לא בטוח שכך הוא מזג האוויר במצרים, אבל הדרשן מתבשם ממזג האוויר של הארץ, של היעד אליו יוצאים "האסירים בכושרות" ומשליך ממנו אחורה אל יציאת מצרים. יציאת מצרים הייתה אירוע חד פעמי, אבל חג הפסח בו מציינים בני ישראל את יציאת מצרים לדורות חוזר מידי שנה בשנה בחודש "שהוא כשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים". יש לחוש באקלים הארץ ישראלי את יציאת מצרים ההיסטורית, לחבר את התחדשות העם עם התחדשות הטבע. וכשהתורה אומרת ביציאת מצרים "היום הזה" - המבט הוא קדימה. ועל דרך הבדיחותא, אולי ממדרש זה באים כל חומרות הכשרות של פסח עד שמתקיים בנו "מושיב יחידיים ביה" וצריך להוציא את האסירים מכל "הכושרות" של חומרות הפסח.

⁶ ביום אחד

⁷ ומדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים א ב מגדיל לעשות: "אבא יוסי בן יוחנן איש ינוח אומר משום אבא כהן בר דליה: אילו זכו ישראל, כיון שעלו פרסותיהן מן הים היו נכנסין לארץ", אך נסתפק ביום אחד של מדרש ספרי. בדרשה זו אנו חוזרים לאזכור הראשון בתורה של "חודש האביב". במדרש מכילתא דרבי ישמעאל לעיל, בקשנו לקרוא את "היום הזה" במשמעות מעבר ליציאת מצרים - לכל השנים בהם יעשה פסח דורות בארץ ישראל. באה דרשה זו בספרי דברים ויוצרת את החיבור הזה בזמנו יציאת מצרים ע"י קריאה ברצף של פסוקים ג ו-ד בפרק יג בספר שמות. היום אתם יוצאים ובעצם יום זה יכולים הייתם גם להיכנס לארץ. או אז הייתם במת חשים את "חודש האביב" בניחוחו הארץ ישראלי. "והיה כי יביאך" יכול להפוך ל"היום הזה", אילו רק זכו ישראל. ואנו רק נוסיף דרשה ציונית משלנו, שהמענה לכל יהודי בפזורה שחולם על "והיה כי יביאך", הוא "היום הזה" - מיד.

נמצאת אתה עושה ניסן שני ואמרה תורה "ראשון הוא לכם". ר' יונתן אומר: שמור את חדש האביב - חודש הסמוך לאביב אתה מעבר. ואי זה זה? הוי אומר: זה אדר.⁸

מדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים טז א - שרשרת המועדים בזמנם

"שמור את חדש האביב" - שמרו את הפסח שיהיה בזמן האביב. מִן־שְׁבִית דִּין מְצוּוֹן לְעֵבֶר אֶת הַשָּׁנָה כְּדִי שִׁיחִיו הַשָּׁנִים שְׁנֵי חֹמָה וַיִּבְּאוּ כָל הַמוֹעֲדוֹת בְּזִמְנָן. ואיזה הוא זמנן? בפסח על האביב, שנאמר: "שמור את חודש האביב". בעצרת על הקציר ועל הבכורים, שנאמר: "וחג הקציר בכורי מעשיך" (שמות כג טז). ובחג, על האסיף ועל התקופה, שנאמר: "וחג האסיף תקופת השנה" (שם לד כב). אבל לא שמענו את מה יְעַבְרָה. וכשהוא אומר "שמור את חדש האביב ועשית פסח" - שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח שיבוא אביב בזמנו.¹⁰

ירושלמי פאה פרק ה הלכה א – עד שיבוא בחידושו

תני של בית רבן גמליאל עברוה במוצאי שביעית. מדאמר רבי אבין: אין מן הדא, לית את שמע מינה כלום, שמור את חדש האביב - שמרהו עד שיבוא בחידושו.¹¹

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות כג טו – מצה גם כשאין אביב

"את חג המצות תשמור" (שמות לד יח) - מכלל שנאמר: "שמור את חדש האביב ועשית פסח" (דברים טז א), יכול אין אתה עושה פסח אלא בשעה שיש לך אביב? בשעה שאין לך אביב מנין? תלמוד לומר: "את חג המצות תשמור".¹²

⁸ מהשילוב של הפסוק "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" בספר שמות והפסוק "שמור את חודש האביב" בספר דברים, אנחנו לומדים את יסוד עיבור השנה, אשר מתאים את חודשי הלבנה של הלוח הירחי לתקופות ועונות השנה של הלוח השמשי, ע"י הוספת חודש לבנה למעגל השנה. וכפי שמסביר פירוש חזקוני על הפסוק בשמות יב ב: "והתורה אמרה ראשון לכם - להתחיל בו חשבון חדשי השנה בין שתהיה מ"ב חדש בין שתהיה מ"ג חדש. שהרי לא מצינו אזהרה בתורה שלא למנות רק "ב חדש, אך מצינו כתוב לעשות הפסח ולקראו ראשון החדש שיקרה בו אביב". בעקרון, ניתן להוסיף כל חודש במהלך השנה, אבל הדרשה במכילתא מנסה לבסס את חודש אדר כחודש שרק אותו ניתן לעבר, על מנת לשמור את ניסן הן כחודש הראשון לחודשי השנה והן כחודש האביב. ראו בהקשר זה גם מדרש ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קכז: "שמור את חדש האביב - שמור את החדש סמוך לאביב מפני אביב שיהא בזמנו. יכול אם היתה שנה חסרה ארבעה עשר יום או חמשה עשר יום אתה נותן לה ארבעה עשר יום או חמשה עשר יום? תלמוד לומר: חודש - לא פחות ולא יתר. יכול אם היתה שנה חסרה ארבעים יום או חמישים יום אתה נותן לה ארבעים יום או חמישים יום? תלמוד לומר: חודש - לא פחות ולא יתר". ובמדרש אגדה (בובר) דברים טז א: "שמור את חדש האביב. שיהא עומר בחדש בלא זמנו. שאם לא היו הם רואים באדר שלא יבוא עומר חדש על זמנו, היו הם מעברים את השנה, ולכן אין מעברים אלא אדר שבאותו חודש. יכול אתה להכיר אם יבוא אביב שתקופת ניסן תהא נופלת קודם הקרבת העומר". וכבר הקדשנו דף מיוחד [לעיבור השנה](#) בפרשת פקודי.

⁹ מכאן. האל"ף מושמטת לעתים קרובות בכתביה הארץ ישראלית. בא במקום אבא, חט במקום חטא, תמול במקום אתמול ועוד. שמירת חודש האביב אינה רק לשם קיום פסח בזמנו, אלא במטרה שכל שלושת הרגלים יתקיימו בזמנם ובתקופת השנה המתאימה להם: שבועות חג הקציר בעת הבשלת החיטה והתחלת ביכורי פירות השדה, וסוכות חג האסיף בסיום העונה החקלאית ובהקפדה שיחול בתקופת תשרי. חודש האביב הוא ראש לשרשרת המועדים שהרי שנינו: "באחד בניסן ראש השנה לרגלים" (ראש השנה פרק א משנה א). ראו בהקשר זה את פירוש אבן עזרא הקצר לשמות יג ד: "וטעם בחדש האביב - שיעשו אותו בימי אביב כאשר אמר על חג עצרת חג הקציר (שמות כג, טז). ואם זה הראשון נעשה בימי אביב השעורים, לעולם השני יהיה בימי תחילת קציר חטים, אז יבוא חג סוכות באסיף". ומגדיל לעשות פירוש רבי בחיי בן אשר על אותו פסוק כשהוא מדגיש את ההבדל בין מועד ובין זמן ומבליט את קיום המועדים בזמנם, חזו לשוננו: "... וידוע כי כל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח בזמן האביב, חג שבועות בזמן הקציר, והוא קציר חטים שנאמר: וחג הקציר בכורי מעשיך, חג הסוכות בזמן האסיף. לכך תקנו לנו חז"ל בתפלה ובברכות לומר: מקדש ישראל והזמנים, ולא המועדים, כלשון הכתוב לפי שכל המועדים תלויים בזמן".

¹¹ הגמרא דנה שם אם מעברים שנת שמיטה (מה שיוסיף חודש לאיסורי שנת השמיטה) ואם מעברים את "מוצאי שביעית", היינו השנה 'השמינית' (נכון יותר הראשונה במחזור השמיטה הבא), שם הבעיה היא שמאחרים את יום העומר, היינו את היום שמותר (סוף סוף) לאכול מהתבואה החדשה. אחד ההסברים בגמרא שם הוא שהיכולת של חכמים לתקן עיבורים כאלה (שיש להם משמעות כלכלית ובעלות על רכוש) באה מכה הכלל "הפקר בית דין הפקר" (פירוש פני משה). בא רבי אבין ואומר שממש אין שום הוכחה. "כי הטעם שבי"ד מעברים את השנה משום שנאמר (דברים טז א) שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְדֹרְשִׁים שׁוֹמְרָהּוּ שְׁיָבֹא בְּחִידוּשׁוֹ. על בי"ד להוסיף חודש אדר מידי פעם כדי לשמור שחג הפסח יחול בתקופת האביב" (פירוש ידיד נפש על הדף). שמירה על מועד חודש האביב היא ציווי מהתורה ודוחה כל מגבלה אחרת! מעבר לדיון ההלכתי הזה, את עינינו צד הביטוי: "עד שיבוא בחידושו". מהו חידושו של חודש האביב? ראו פירוש פני משה על הדף במקבילה בירושלמי שקלים פרק א הלכה ב: "שמור את חדש האביב - שמרהו לחדש ניסן שיבוא בחידושו, שיהא החדש הזה בזמן האביב והיה בו מן החדש". "בחידושו" הוא כפשוטו התבואה החדשה שניתרת לאכילה מאמצע החודש, מיום הקרבת העומר. אך אנחנו מבקשים לראות בביטוי "עד שיבוא בחידושו" משהו רחב ומקיף יותר. חודש האביב בא עם חידוש הטבע והחיים המתעוררים (עונת ההמלטות). חודש האביב מביא עמו התחדשות של חיים וטבע. בחודש מתחדש זה, תעשו את הפסח המסמל את התחדשות העם.

¹² וכך גם במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי שמות לד יח: "למועד חדש האביב יכול בזמן שיש אביב אתה עושה פסח ואם לאו אין אתה עושה פסח? תלמוד לומר: את חג המצות תשמר - בין שיש לך אביב בין שאין לך אביב. אם כן מה תלמוד לומר: למועד חדש האביב? עשאו הכתוב סימן לו". ונראה גם ראייה מירושלמי פאה הנו"ל: "אמר ר' מנא: הדא דתימר בראשונה שהיו השנים כסדרן, אבל עכשיו שאין השנים כסדרן, היא שביעית היא שאר שני שבועי", ולפיכך עִבְרָה בית דינו של רבן גמליאל את השנה השמינית היא 'מוצאי שביעית' כפי שהערנו לעיל. נראה שבתקופה מסוימת סימני השנה מתי בדיוק מגיע האביב הלכו ונתמעטו עקב שנים 'שלא כסדרן'

דבר אחר: מה יציאת מצרים אף על פי שאין לך אביב - אלא מצה; אף כאן, אף על פי שאין לך אביב אלא מצה. מנין ליתן את האמור בפסח מצרים בפסח דורות, ואת האמור בפסח דורות בפסח מצרים? תלמוד לומר: "שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך" - מלמד שהשנה שיצאו בה ישראל ממצרים היתה כתיקנה.¹³

מסכת ראש השנה דף ז עמוד א - ביסוס שמות החדשים שעלו מבבל¹⁴

תנו רבנן: באחד בניסן ראש השנה לחדשים, ולעיבורין וכו'. מנלן? - דכתיב: "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" (שמות יב ב-ג). ... וכתיב: "שמור את חדש האביב" (דברים טז א), איזהו חדש שיש בו אביב? - הוי אומר זה ניסן, וקרי ליה ראשון. - ואימא אייר? בעינא אביב וליכא. ואימא אדר! בעינא רוב אביב וליכא...¹⁵ אלא אמר רב חסדא: מהכא: "אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ" (ויקרא כג ט). איזהו חדש שיש בו אסיפה? - הוי אומר זה תשרי, וקא קרי ליה שביעי. - ואימא מרחשון... בעינא אסיף, וליכא. - ואימא אלול... בעינא רוב אסיף, וליכא...¹⁶

אלא אמר רבינא: דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו, מדברי קבלה למדנו: "ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חדש הוא חדש שבט" (זכריה א ז). רבה בר עולא אמר, מהכא: "ותלקח אסתר אֶל הַמֶּלֶךְ אֶחְשָׁרוּשׁ אֶל בֵּית מְלֹכוֹתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טִבֵּת בְּשָׁנַת שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ" (אסתר ב טז). רב כהנא אמר, מהכא: "וַיְהִי בְּשָׁנַת אַרְבַּע לְדָרְיֹוֹשׁ הַמֶּלֶךְ הָיָה דָּבָר ה' אֶל זְכַרְיָה בְּאֶרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַתְּשַׁעִי בְּכֶסֶלֹ" (זכריה ז א). רב אחא בר יעקב אמר, מהכא: "וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּעַת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִינּוֹ וְכוּ'" (אסתר ח ט). רב אשי אמר, מהכא: "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִיסָן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לְמֶלֶךְ אֶחְשָׁרוּשׁ הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי הֶמָּן מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עֶשֶׂר הוּא חֹדֶשׁ אֶדְר" (אסתר ג ז)...¹⁷

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות יג דה - אביב יציאת מצרים בזמנו בא¹⁸

בחודש האביב. למדנו שהשנה שיצאו ישראל ממצרים לא היתה צריכה לעבר, לפי שהאביב בזמנו בא.¹⁹

ותעתועי מזג האוויר; ומנגד, לוח השנה המסודר ובו מחזור העיבור בשנים קבועות (ג"ח א"ד ז"ט) הלך והתקבע בארץ ובתפוצות והפך לעיקר. למצה, היינו חג הפסח יש את זמנה, אם אביב לצדה (מה טוב) וגם אם לא.

¹³ דרשה שנייה זו (ראו הדרשה כולה גם במדרש הגדול שמות כג טו) קצת קשה להבנה. חלקה הראשון חוזר על הדרשה לעיל - יש מצה, אע"פ שאין אביב - אבל בחלק השני, נראה שהדרשן מבקש לחזור ולהזכיר לנו שכל זה הוא משום שמהו השתבש בסדר השנים (בעוונותינו הרבים, ראו סוף מסכת סוטה דפים מח-טט), אבל ביציאת מצרים השנה הייתה כתיקנה היינו יצאו באביב וכך לתחילה צריך היה להתקיים גם לדורות. ראו פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) ויקרא דף סב עמוד ב: "ועכשיו אין מעברין לא על האביב ולא על פירות האילן, לפי שבטלו מנחת העומר והבכורים. אבל מעברין ישראל על תקון השנים שנת החמה על שנת הלבנה כמשפט ג"ח י"א י"ד י"ז י"ט ... בכל מחזור של י"ט שנים, שאילולי כן אתה מוצא הפסח בא מסובב כל חדשי השנה כדרך דת הישמעאלים שאין להם פסח קבוע בדתם אלא מסובב. והתורה אמרה (דברים טז) שמור את חדש האביב עשה לו שמירה שיבא עשיית זמן הפסח בזמנו וזהו על תקון העבור".

¹⁴ כבר נדרשנו לגמרא זו בדברינו [חג האסיף בצאת השנה](#) בחג הסוכות, וכאן נרחיב מעט. והרוצים לדלג על מקור הלכתי זה שעניינו ההתאמה לשמות החודשים החדשים שהביאו איתם עולי בבל שבי ציון, מוזמנים לדלג למקור הבא.

¹⁵ הגמרא בבבלי מאתגרת את הקביעה הפשוטה שניסן הוא החודש הראשון, הוא חודש האביב. מי אמר זאת? מנין לנו זאת? ושאלה על שאלה: מה פשר דיון זה בכלל? מהיכן נולד הספק מהו ומי הוא "החודש הראשון". יש לזכור שהחודשים כפי שאנחנו מכירים בשמותם היום: ניסן, אייר, סיון, תמוז וכו' הם שמות שעלו מבבל עם העולים בשיבת ציון, אולי את כל מערכת לוח השנה הביאו איתם, ראו עניין זה בירושלמי ראש השנה פרק א הלכה ב, בראשית רבה מח ט ועוד. תחילה מנסה הגמרא להוכיח שניסן הוא החודש הראשון מעצם שמו "חודש האביב", אבל נדחקת משום שאולי החודש שאנחנו קוראים אייר הוא "הראשון", הוא חודש האביב. ואולי אדר הוא חודש האביב (ראו דברינו [עיבור השנה](#) בפרשת פקודי כיצד היו בוחנים את הטבע במהלך חודש אדר בשביל לקבוע אם לעבר את השנה, היינו להוסיף חודש אדר ב, אם לא).

¹⁶ לאחר שהניסיונות לבסס את ניסן כחודש הראשון הוא גם חודש האביב לא צלחו, הולכת הגמרא לצד השני של הקיץ (העונה החקלאית) ומנסה להוכיח מתשרי לניסן, מחג האסיף שחל בחודש השביעי, לחג חודש האביב שחל בחודש הראשון.

¹⁷ סוף דבר, גם ההוכחה מחג האסיף נדחית והלימוד על ניסן שהוא החודש הראשון נשען על פסוקים מנביאים אחרונים ובעיקר ממגילת אסתר, שם מצויים פסוקים רבים אשר קושרים את מספרי החדשים: ראשון, שני, שלישי וכו' עם שמותם: ניסן, אייר, סיון וכו', ובראשם הפסוק שרב אשי מביא שמציין הן את אדר כחודש השנים עשר היינו אחרון חדשי השנה והן את ניסן כחודש הראשון. ובאשר לפשר מהלך סוגיה זו, נראה לומר שעם כל הדחיות לעיל, עדיין מתורת משה ולא מדברי קבלה, למדנו את שני קצות הקיץ בארץ ישראל: חג האביב מחד גיסא וחג האסיף מאידך גיסא. הדברים היו ידועים מן הסתם היטב בבית ראשון ונשתכחו והיו צריכים להתאימם לשמות החדשים שהביאו איתם עולי בבל ולחידוש היישוב בארץ בימי שיבת ציון (ראו תוספתא סנהדרין פרק ד הלכה ז על עזרא כמחדש התורה).

¹⁸ נחזור ליציאת מצרים וחודש האביב.

¹⁹ אנו מבקשים לחזור לאמירה שיציאת מצרים הייתה 'כתיקנה', בחודש האביב פשוטו כמשמעו בלי צורך בעיבורים והתאמות של הלוח. "החודש הזה לכם" שניתן למשה ולאחרון במצרים היה כסדרו וכתיקנו, בהתאמה גמורה של הלוח הירחי (מולד הלבנה "כזה ראה וקדש") עם הלוח השמשי (תקופת השנה - חודש האביב). מכאן ואילך, לדורות, יש צורך בהתאמות ובהתבוננות בטבע על מנת לשמר את התיאום הזה, עד שגם זה השתבש, אבל החודש הראשון הבראשיתי (השמותי) של יציאת מצרים היה פשוט וברור.

מדרש תהלים (שומר טוב; בובר) מזמור מב – אנחנו עושים יותר מיוצאי מצרים

"אומרה לאל סלעי למה שכחתיני" (תהלים מב י). אותן שהיו במצרים לא עשו אלא מצוה אחת ויצאו בלילה,²⁰ אני שכל מצות שנצטויתי אני עושה, "שמור את חדש האביב" (דברים טז א), ואני עושה בו את החג, ומשמרת בו את הפסח, "ועשית חג שבועות" (דברים טז י), "חג הסוכות" (שם שם יב), "ובעשור לחודש השביעי הזה" (במדבר כט ז), ואני עושה.²¹ מהו "לחודש השביעי הזה"? וכי יש חודש שביעי אחר? אלא שאתה אומר לי בכל שנה ושנה: בתשרי זה שיבוא אני גואלך.²² זה בא וגם אחר ולא גאלתני.²³ הוי: "אומרה לאל סלעי למה שכחתיני".²⁴

שבת שלום וחודש אביב טוב ובריא מחלקי המים

ואנו מבקשים לחבר דרשה קצרה זו של פסיקתא זוטרתא עם מדרש מרכזי על החודש הזה לכם, פסיקתא דרב כהנא פסקא ה: "קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא משה ואמר לישראל: בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו: רבינו משה, היאך אנו נגאלין? לא כך אמר הקב"ה לאבינו אברהם: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה? והלא אין בידינו אלא מאתים ועשר. אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות - מדלג על הקיצים ועל החשבונות ועל העיבורים, ובחדש הזה אתם נגאלין, החדש הזה לכם ראש חדשים". הגיעה עת הגאולה בלי להביט בחשבונם ומעשיהם של בני ישראל ותוך כדי דילוג על חשבונות הלוח ועל קיצים ועיבורים. אך מה קבלנו בדילוג קוונטי זה? שנה כתיקנה - אביב שבא בזמנו ובעונתו. ללמדך שביציאת מצרים 'התיישר' לוח השנה - שנת הירח ושנת החמה - עם הטבע שמסביב. "ישור זה הוא האידיאל שיש לקיים גם בפסח דורות. לחות כל שנה את הבראשיתיות של חודש ניסן הוא "החודש הראשון לכם", הוא "ראש החדשים" - ראש השנה למלכים ולרגלים, לחדשים ולעיבורים ולטבע המתחדש.

²⁰ ראו שיטת רבי יוסי הגלילי שביציאת מצרים שמרו על איסור חמץ ומצות מצה רק יום אחד (תוספתא פסחים ח א, בבלי פסחים כה ב צו ב, ירושלמי פסחים ב ב ועוד). אבל הדרשן כאן ממשיך הלאה גם לחגים ומועדים אחרים. לשרשרת החגים שראינו לעיל, מתווסף כאן גם יום כיפור.

²¹ כשיטת ר' אליעזר בגמרא ראש השנה יא א: "בניסן נגאלו ובתשרי עתידיים ליגאל", ולכאורה לא כשיטת ר' יהושע שם שאומר: "בניסן נגאלו ובניסן עתידיים ליגאל". ואפשר שבני ישראל אוהזים את החבל בשני קצותיו ואומרים לקב"ה: אנחנו משמרים את כל חגי הקיץ מניסן ועד תשרי, תחליט אתה אם הלכה כר' אליעזר או ר' יהושע ובלבד שתחיש לגאלנו.

²² ראו דברינו [איה נבואות הטובה](#) בתשעה באב.

²³ סוף דבר, מדרש זה מביע את הכמיהה הגדולה לגאולה דווקא מתוך מחזוריות לוח השנה. אתה הקב"ה ציוויתנו לשמור את "חודש האביב" לדורות. לחזור ולחוות כל שנה מחדש את ההתחדשות הלאומית ואת הגאולה ממצרים בחודש שבו כל הטבע מתעורר - לשמור את אביב יציאת מצרים לדורות. לצורך זה גם נתת לנו את השליטה בלוח השנה על מנת שנשכיל לכוון את פסח שבכל שנה ושנה שיתאים לטבע שמסביב. ואנחנו מבקשים לחזור ולחוות גאולה, לחזור ולזכות ב"חודש אביב" מחודש של "והוא ישמענו ברחמינו שנית לעיני כל חי, הן גאלתי אתכם אחרית כראשית". אנחנו נמשיך לשמור על חג חודש האביב ושאר כל מועדי ישראל שנה בשנה. אף אתה עשה את חלקך והחיש את הגאולה.